

malliin. Siksi kysynkin, lupaako Leino kenties enemmän kuin pystyy antamaan — perustellen asioita omalla tavallaan ja käyttämällä sanaa **vaihtoehtoinen** (»alternative»). Minun silmissäni toponymiset konstruktiot ovat nimimalli-käsitteen tai -ilmiön spesifiointia tai sovellusta pikeminkin kuin täysin valmis vaihtoehto. ■

STAFFAN NYSTRÖM

Sähköposti: staffan.nystrom@raa.se

Käännös: Ritva Liisa Pitkänen

Alkuperäisteksti *Sjönamn, data mining och konstruktionsgrammatik – ett spännande möte* on luettavissa verkkoliitteessä osoitteessa <http://www.kotikielenseura.fi/virittaja/verkkolehti/>.

LÄHTEET

NISSILÄ, VILJO 1962: *Suomalaista nimistöntutkimusta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 272. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran, Helsinki.

ZILLIACUS, KURT 1966: *Ortnamnen i Houtskär. En översikt av namnförrådets sammansättning*. Studier i nordisk filologi 55. Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors.

ARKI, TEKSTIT JA VOIMA

Vesa Heikkinen (toim.) *Tekstien arki. Matkoja jokapäiväisiin merkityksiimme*. Kotimaisten kielten tutkimuslaitoksen julkaisuja 135. Helsinki: Gaudeamus 2005. 326 s. ISBN 951-662-929-6.

Vesa Heikkinen *Kielen voima*. Helsinki: Gaudeamus 2007. 184 s. ISBN 978-952-495-001-5.

Jos katsotaan esimerkiksi fennistiikan alan opinnäyteitä, voidaan havaita tekstintutkimuksen — tai ainakin tekstien tutkimuksen — vakiinnuttaneen asemansa kielentutkimuksessa. Yleisesityksiä saati metodologisia oppaita on kuitenkin suomeksi niukasti, joten alaan liittyvillä artikkelikokoelmilla ja monografioilla on tärkeä rooli. Tärkeys ei ole niinkään tutkimustuloksissa vaan niissä ratkaisuissa, jotka liittyvät tutkimuksen teoriaan tai metodologiaan, lyhyesti sanottuna kysymyksiin siitä, miten tekstintutkimusta tehdään tai pitäisi tehdä.

VESA HEIKKISEN toimittama *Tekstien arki* -kirja sekä Heikkisen monografia *Kielen voima* ovat tekstintutkimuksen kannalta oppaita siihen, millaisia näkökulmia kielenkäyttöön, teksteihin, voi ottaa ja miten tekstejä voi analysoida. Varsinkin *Tekstien*

arki sisältää toki analyysia ja tuloksia, joilla on itsenäistään tutkimuksellista arvoa, mutta ennen kaikkea kirjan anti on siinä, miten tutkimusta on tehty. Teemaksi nostetun arjen suhteen kirjan mielenkiintoisuus piilee ehkä eniten yksittäisissä analyyseissa. Esittelen seuraavassa *Tekstien arki* -teosta mainituilta kahdelta kannalta: toisaalta pohdin kokoelman yhtenäisyyttä ja tematiikkaa ja toisaalta avaan teoksen tekstintutkimuksen metodologiaan liittyviä näkökulmia. *Kielen voima* -kirjaa käsitellen arvion loppuosassa.

ARKI

Tekstien arki -kirjassa tekstejä kohdataan arjessa. Ilmiselvää on, että lähtökohta on käsitteellisesti ongelmallinen. Mikä ylipäättään

▷

on arki? Mikä oikeuttaa sanomaan jotain tiettyä tekstiä arkiseksi? Ja mikä sitten ei olisi arkea? Artikkelikokoelman ratkaisu ongelmaan on praktinen: arjen tekstiä ja arkea edustavat ne tekstit, joita kirjoittajat ovat analysoitaviksi löytäneet. Kirjoituksissa käsitellään siis esimerkiksi pöytätablettia, kavereiden välistä tekstiviestikeskustelua, Viivi ja Wagner -sarjakuvaa, teidenvarsien opaskilpiä, taikakokoelmaa 1800-luvulta, veikkauskuponkia, venäläisiä elintarvikepakkaustekstejä, muistiinpanoja ja kontakti-ilmoituksia. Kokonaisuutta tutkailtaessa kuva jää melko pirstaleiseksi, eikä käy täysin selville, miksi juuri nämä tekstit ja tekstilajit on nostettu arkitekstiteeman alle.

Teoksen temaattista yhtenäisyyttä, tai ainakin implisiittisen lupauksen siitä, rakentaa Vesa Heikkisen johdantoartikkeli »Arkea arkeissa», mutta lupaus jää lunastamatta tai hajoaa artikkelien kirjossa. Heikkinen linjaa, että arkitekstejä tutkittaessa etsitään »poliittisuutta» muualta kuin politiikasta (s. 19). Tämä Heikkisen Pertti Karkaman ja Ulrich Beckin ajatuksiin perustuva linjaus on kiinnostava ja lupauksia herättävä, mutta se ei tule lihaksi itse tutkimuksissa muuten kuin epäsuorasti, mikäli lukija tällaisen kytköksen onnistuu tekemään. Väkisinkin tulee mieleen, että sopivampi nimi kirjalle olisi ollut esimerkiksi »Havaintoja eri tavoin tehtynä sekalaisista teksteistä». Kokoelma muistuttaakin luonteeltaan enemmän väljiä kongressipaperikokoelmia kuin tiettyyn aihepiiriin keskittyvää kokonaisuutta. Heikkinen kiinnittää kyllä johdannossa huomiota kirjan yhtenäisyyteen sekä artikkelien järjestykseen ja toteaa (s. 22):

Ensinnäkin osia on monia. Toisekseen osat eivät ole selvärajaisia. Aiheet ja näkökulmat, aineistot ja analyysit liittymät ja lomittuvat. Kolmanneksi osat eivät ole keskenään yhteismittaisia. Jotkut tutkimukset muodostavat osan siitä syystä, että aineistot ovat samantapaisia (esimerkiksi lehdistä

tai elämäkertoista), joitakin yhdistää jokin käsite (kuten työ ja perhe) ja joidenkin yhtyminen perustuu tekstien paikkaan (tienvarsi ja bussi).

Ongelma on vain se, että yhdistäviksi katsotut tekijät ovat itsessään niin väljiä, ettei yhtenäisyyttä kunnolla synny edes yksittäisten (osia muodostavien) artikkelien välille, puhumattakaan kokonaisuudesta.

Heikkinen itse tuo johdantoartikkelissaan esiin arjen määrittämisen ja siihen liittyvän arjen tekstien analysoinnin ongelmallisuuden. Myös artikkelien yksittäiset kirjoittajat ottavat aiheen esille ja perustelevat valintojaan eri tavoin, osa enemmän ja osa vähemmän. Paljon puhuva on SALLI KANKAANPÄÄN pohdiskelu artikkelissa »Hei! Äiti kuule! Nykyperhe lapsen kirjelappusessa» (s. 123):

Kirjelappusta voi pitää arkitekstinä myös sillä perusteella, että kirjoittaja toimii yksilönä ja osoittaa viestinsä toiselle yksilölle. Kirjelappunen ei selvästikään ole institutionaalinen teksti. Keskustelututkimuksessa arkikeskustelulla tarkoitetaan nimenomaan ei-institutionaalista keskustelua (ks. esim. Halonen & Routarinne 2001, 6). Tätä voi soveltaa kirjoitetuihin teksteihin, vaikka arkiteksteinä voi pitää myös esimerkiksi julkisessa hallinnossa tuotettuja tekstejä, joita arjessa kohtaamme.

Kankaanpään ensimmäinen argumentti on ymmärrettävä hyvä määrittely. Sen sijaan viittaus arkikeskustelun ja institutionaalisen keskustelun eroon on tässä kontekstissa kummallinen. Kun lainauksen lopuksi vielä nostetaan esiin se, että institutionaaliakin tekstejä voidaan pitää arkiteksteinä (koska ja silloin kun niitä arjessa kohdataan), koko määrittely vesittyy. Vastaavasti Heikkinen (s. 20) toteaa, että »sanomme tutkivamme arkitekstejä, mutta samalla ymmärrämme, että mikä tahansa teksti on arkiteksti josakin mielessä tai jollekin».

MONENLAISIA TUTKIMUSASETELMIÄ, -OTTEITA JA -AINEISTOJA

Edellä esitetty ongelmallisuus arjen määrittelyssä ulottuu siihen, millaisia tutkimusaloja kirja yhdistää. Näyttäisi siltä, että yhdistävä kehys olisi tekstintutkimus, josta vielä alakatégoriana voitaisiin erottaa arkitekstintutkimus. En kuitenkaan käsitä tällaisen erikoisalan perustamisen tarvetta: jos myönnetään, että mikä tahansa teksti on jossain mielessä ja jollekulle arkiteksti, niin oikeastaan kaikki tekstien tutkimus olisi arkitekstin tutkimusta. Merkittävänä nousisikin ehkä ero sellaiseen kielentutkimukseen, jossa pääpaino on tekstien rakenteellisissa ominaisuuksissa tai esimerkiksi sosiaalisissa ilmiöissä, joita kieli rakentaa. Käytännössä kokoelman artikkelit eivät kuitenkaan tällaista eroa tee, eikä siihen liene aihettakaan.

Metodologioiltaan kirja on yhtä aikaa sekä kiinnostavasti ja lukijaystävällisesti monenkirjava että myös hieman hajanainen. Väljästi yhdistävä kehys on tekstintutkimus, ja useassa artikkelissa otetaan tavalla tai toisella huomioon systeemis-funktionaalinen kielioppi — ainakin siinä mielessä, että sekä teoriaperustan kuvailussa että analyttisissä huomioissa käytetään M. A. K. Hallidayn SF-teoriasta (erityisesti Halliday 1994) löytyviä näkemyksiä. Joissakin kohden ollaan kuitenkin melko kaukana tavanomaisista tekstin- ja diskurssintutkimuksellisista tutkimustavoista: esimerkiksi paikannimistön käsittely (JOHANNA HALOSEN artikkelissa »Opaskilvet ja paikannimien tilat») tuntuu äkkiseltään melko tavalla tekstintutkimuksesta poikkeavalta. Toisaalta arkitekstiaiheeseen laajentaminen myös nimistöntutkimuksen suuntaan avaa yleisemminkin kiinnostavia näkymiä tekstintutkimukseen. Tyypillisten tekstintutkimusten lähtökohden, käsitteistön ja analyttisten mallien lisäksi paikannimistön pohdinta voidaan

yhdistää esimerkiksi tilan semiotiikkaa käsittelevään tutkimukseen (esim. Scollon ja Scollon 2003) tai kognitiiviseen kielen ja tilan suhteen tutkimukseen (esim. Levinson 2002). Halosen tienviittojen tutkimuksen lisäksi paikan ja tilan diskurssin tulkintaan keskittyy kirjassa ULLA TIILILÄN artikkeli, joka käsittelee bussin pikkutekstejä.

Teoksessa eivät ole äänessä vain lingvistit, vaan edustettuina ovat muun muassa folkloristiikan ja sosiologian näkökulmat. Tämä tuo osaltaan monipuolisuutta tarkastelutapoihin. On kuitenkin todettava, että aitoa vuoropuhelua eri tutkimusalueiden välille ei kirjassa juurikaan synny; artikkelit jäävät ehkä turhankin paljon yksittäisten tutkijoiden yksittäisiksi puheenvuoroiksi siitähän huolimatta, että kirjassa on suhteellisen paljon sisäisiä viittauksia.

Ei-lingvistien kirjoitukset nostavat kuitenkin esiin metodologisesti ja teoreettisesti tärkeitä tekstintutkimuksellisia kysymyksiä. OUTI LAUHAKANKAAN artikkeli »Harmaata on elo ÖP:ssä. Öljynpuristamon pöytäpäivyrin sitkeät sanat» on esimerkki tästä. Tekstin- ja diskurssintutkimuksen kautta luettuna artikkelin voi nähdä keskittyvän diskursiivisiin käytäntöihin, ja niiden osalta tulkintojen tapa on kiinnostava. Nimenomaan diskursiiviset käytännöt eli tekstin tuottamisen, käytön ja kulutuksen prosessit eivät ole vielä saaneet kovin paljoa jalansijaa lingvistisessä tutkimuksessa. Koska niiden voi nähdä toimivan eräänlaisena välittäjätasona tekstin mikrotasolle ja sosiaalisten käytäntöjen tasolle, olisi niiden analyysi kuitenkin hyvinkin tarpeellista myös sosiaalisia käytäntöjä tulkitsevalle lingvistiselle tekstintutkimukselle. Sivuhuomautuksena todettakoon kuitenkin, että Lauhakankaan tarkastelu jää kielitieteellisestä näkökulmasta hieman etäiseksi, ja paikoin analyysi on myös melko epäselvää.

Kenties vielä suoremmin diskursiivisten käytäntöjen analyysia edustaa ANITA

KÄRJEN artikkeli »Aamupala loppuu aina ennen lehteä. Kertomuksia lukemisesta». Nimenomaan lukemisen käytäntöjen analyysinä Kärjen kirjoitus on kiinnostava ja tulee likelle toisaalta kirjallisuustieteellistä tutkimusta, toisaalta taas perhe-elämän sosiologista tutkimusta. Jälkimmäiseltä osin artikkelissa on yhtymäkohtia JAANA VUOREN »Ilmoita perhesuhteesi! Lapsiperhe lomakkein» -artikkeliin. Virallisia kuntien asiointilomakkeita ei voine ilman muuta laskea arkiteksteiksi, mutta esimerkiksi juuri asumistuki-, perhepäivähoito- tai työmarkkinatukihakemukset ovat arkitekstejä siinä mielessä, että niiden ympärillä ihmisen arki pyörii. Lisäksi lomakkeiden esittämien yhteiskunnallisten luonnollistumien, identiteettien ja sosiaalisten suhteiden purkaminen on yhteiskunnallisesti varsin relevanttia, onhan niillä teksteinä usein jopa ratkaiseva merkitys arjen järjestymisessä. Lomakkeiden analyysi avaa mainiosti myös diskursiivisia käytäntöjä, sillä analyysin kautta voidaan ymmärtää myös niitä prosesseja, joilla lomakkeissa olevia valintoja tuotetaan, käytetään ja tulkitaan.

PIKKUTEKSTIT JA NIIDEN KIELIOPPI

Tartun kirjan artikkelien lukuisista teemoista vielä lyhyesti erikseen yhteen, pikkuteksteihin ja niiden kielioppiin. Pikkuteksteistä puhutaan aiemmin mainitsemassani Outi Lauhakankaan artikkelissa, MARIANNE TORISEVAN »Viesti saapunut. Intiimisti kännykällä?» -artikkelissa ja Vesa Heikkisen artikkelissa »Ja rivit täytyivät. Voiton ja onnen odottajan rivit. Tuumiteltuja tekstejä». Lisäksi Heikkinen yhdessä OUTI LEHTISEN ja MIKKO LOUNELAN kanssa kirjoittamassaan artikkelissa »Lappeenrantalaismies löi toista nenään baarissa. Uutisia ja uutisia» puhuu tekstilajispesifimmin pikku-uutisesta.

Mielenkiintoa pikkuteksteihin perustellaan sillä Hallidayn (1994) näkemyksellä, että vaikka kielioppi on sama kaikille teksteille (»a grammar is a grammar for all texts», mts. 392), joissakin rekistereissä esiintyy joiltain osin omia erityisiä kieliopin piirteitä. Tällaiset tekstit ovat yleensä tilaltaan rajattuja kuten esimerkiksi otsikot tai luentomuistiinpanot. Halliday (mts. 392–397) kuvailee pikkutekstejä nimenomaan niiden tekstuaalisten erityisyyksien kannalta ja luonnostelee pikkutekstien kielellistä systematiikkaa. Tämä olisi yksi mahdollinen tapa lähestyä pikkutekstien olemusta. Tekstien arki -teoksessa pikkutekstien kielioppia ei kuitenkaan juuri kuvata.

Sinänsä on kiinnostava ja hyvä idea analysoida pieniä tekstejä. Jotain mielenkiintoista — arjenkin määrittymisen kannalta — on suurten ja tärkeiden uutisten, tärkeiden ohjetekstien ja lomakkeiden tai vaikkapa suurten kertomusten lisäksi kaikessa sellaisessa, joka kuitenkin jostain syystä päättyy luettavaksi. »Pienten» tekstien tärkeyttä korostaa usein sekin, että juuri näitä pieniä ja vähän marginaalisiakin tekstejä epäilemättä luetaan paljon. Ehkäpä kaikkia tärkeiksi tai näkyviksi nostettuja tekstejä ei sen sijaan seurata niin paljoa kuin niiden mahtiasema antaisi ymmärtää. Näin voidaan päätyä pohtimaan sitä, mikä on tärkeätä ja keskeistä ja kenen on valta määrittellä keskeisyys.

KIINNOSTAVIA HUOMIOITA – ENTÄ KOKONAISUUS?

Parhaimmillaan Tekstien arki on mukavaa luettavaa. Monissa artikkeleissa on monissa kohdin kiinnostavia huomioita, jotka antavat lukijalle pohdinnan aihetta, eväitäkin. Pohdinnan aiheet ovat tosin joskus sellaisia, että lukija saattaa pysähtyä miettimään, onkohan tämä nyt ihan näin ja onkohan tämä asia perusteltu. Kirjassa lienee ollut tarkoi-

tus esittää hieman poleemisiakin tulkintoja sen kustannuksella, että tiukan tieteellisessä luennassa kaikki tulkinnat eivät ole välttämättä perusteltuja.

Artikkeleille on yhteistä sekin, että niissä tarjotaan paljon mielenkiintoista tietoa ja tiivistettyjä näkemyksiä eri alojen aiemasta tutkimuksesta. Kääntöpuolena tälle mainittakoon se, että monia suhteellisen vaikeita teoreettisia asioita, joihin viitataan, ei oikein viedä pidemmälle tai kirjoiteta auki kunnolla.

Kun kirjan sanomaa puntaroi kokonaisuutena, sen vahvuudeksi nousevat erilaiset siellä täällä olevat yksittäiset oivallukset analyyseissa ja samoin jotkin teoreettiset avaukset esimerkiksi sosiologian ja politiikan tutkimuksen suuntiin. Sen sijaan kirjaan rakennettu yhtenäinen juoni ei täysin vakuuta: viittaukset esimerkiksi kielitieteelliseen (kon)tekstintutkimukseen ikään kuin omana ja tarkkaan rajattuna alanaan tuntuvat hatarasti perustelluilta tai vielä selvästi kehittelyn alaisilta. Vaikea on täysin yhtyä myöskään siihen Heikkisen (s. 29, myös takakannen esittelytekstissä) väitteeseen, että kirjaa voi pitää kriittisenä tekstinä. Väite jää latteaksi ja yksittäisten, lähinnä Heikkisen itsensä tekemien uusliberalismia ja ideologisuutta koskevien huomautusten varaan.

KIELEN VOIMASTA JA SEN TEKSTILAJISTA

Vesa Heikkisen viime vuonna ilmestyneessä kirjassa Kielen voima liikutaan tekstilajin kannalta vaikealla alueella: kielenkäytön analysointi ja analyysin yhteiskunnallisesti orientoitunut tausta yhdistetään kielitieteellisiin (ja kieliopillisiin) käsitteisiin ja teorioihin. Seos maustetaan sellaisella kirjoitus- ja argumentointitavalla, joka pyrkii populaaristamaan kirjaa myös eittieteellisen tai ainakin kielitieteeseen tai

(kielitieteelliseen) tekstin- tai diskurssintutkimukseen vihkiytymättömän yleisön suuntaan. Heikkinen kyllä selittää käyttämiään kieliopillisia tai teoreettisia termejä havainnollisesti ja avaa myös laajempia teoreettisia käsitteitä (esimerkiksi *tekstiyhteiskunta*) esimerkein. Tieteellisesti katsoen selitykset ovat tosin melko kapea-alaisia, paikoin jopa epäselviä. Esimerkiksi otsikon »Todellisuutta rakentavat valinnat» (s. 57–59) alla Heikkinen keskustelee väljästi (ja lyhyesti) kielentutkimuksen kohteesta, merkitysten muuttumisesta ja kontekstuaalisuudesta. Kaikki tärkeitä aiheita, mutta kytkeä todellisuuden rakentamiseen on epäselvä. Kun taas katsotaan kirjaa populaarina tuotoksena, on keskustelu esimerkiksi merkityksen tasoista ja ulottuvuuksista (s. 36–40) melkoisen abstraktia ja — kuvittelisin — hankalaa seurattavaa ilman jonkintasoista akateemista tietoa.

Tulkintani mukaan kirja on kuitenkin enemmän nimenomaan populaari kuin tieteellinen kirja. Analyysin sijasta kirja sisältää huomioita kielestä ja kielenkäytöstä, ja teorian sijasta kirja sisältää viittauksia teorioihin ja lyhyitä huomioita teoreettisista kysymyksistä. Kirjan tekstilaji muistuttaakin kolumnia tai blogia. Heikkinen tekee huomioita erilaisista yhteiskunnallisista ilmiöistä ja sosiaalisista käytännöistä ja liittää niitä kielen ja erityisesti tekstien merkityksen pohdintaan. Ja toisinpäin: kirjoittaja tekee huomioita kielestä ja liittää huomiot yhteiskunnallisiin kehyksiin. Huomiot ovat suurimmalta osin hyvinkin osuvia ja mielenkiintoisia, mutta tekstin kolumnimaisuudesta johtuen asioiden käsittely ei ole kovinkaan syvällistä ja täsmällistä. Heikkisen tekstuaaliset ratkaisut vaikuttavat hyvin tietoisilta: »Tässä kirjassa yritän rimpuilla sellaista tieteellisyyttä vastaan, joka tarkoittaa sisäänlämpiävää asiantuntijuutta ja yleistä vaikeaselkoisuutta tai hölynpölypuhetta» (s. 17). »Tekstissä on

varmaankin nähtävissä jonkin verran katkonaista ja keskeneräistä sisäistä puhettani – Kirjaa on ehkä vaikea sijoittaa mihinkään kielellisten tekojen luokkaan tai tekstilajiin. – Kuuntelijaksi ja keskustelukumppaniksi olen kuvitellut ihmisen, joka on kiinnostunut kielen merkityksestä nykyteiskunnassa ja joka kaipaa keskustelua tästä asiasta» (s. 19–20).

Kun kirjaa katsotaan populaarina tuoksena, voidaan hyvinä puolina mainita, että Heikkinen kirjoittaa vetävästi, paikoitain hauskastikin ja esittää huomioita sopivan kärjekkäästi, jotta ne ovat kiinnostavia. Populaarin tiedekirjallisuuden tekstilajiin kuuluen kirjassa myös esimerkkeinä käsitellään asioita ja ilmiöitä, joiden voi katsoa olevan yleisesti kiinnostavia ja epäilemättä yhtä yleisesti paheksunnan ja kritiikin kohteina (esim. markkinavoimat). Jos kirjaa pohtii tieteellisenä teoksena, saattaa jäädä kaipaamaan perustellumpia ja kattavampia analyyseja sekä selvempää teoreettisen ja metodologisen otteen kuvausta. Käsiteltyjen teemojen moninaisuus johtaa puolestaan siihen, että lyhyinä huomioina teemat jäävät kehittelemättä, ja kokonaisuudesta muodostuu nimenomaan kokoelma erilaisia asioita, joilla ei ole selvää yhteistä nimittäjää. Kielen voima ei kunnolliseksi yhteiseksi nimittäjäksi riitä.

Kielentutkijan kannalta keskustelu kieliopista on erityisen kiinnostavaa. Heikkinen pohtii lyhyesti kieliopin deskriptiivisyyden ja normatiivisuuden suhdetta ja esittelee tähän liittyen Ison suomen kieliopin (2004) kuvaillen sitä muodoista ja rakenteista lähteväksi (s. 68–70). Jonkinlaisena vaihtoehtona, ehkä parempana, Heikkinen näyttäisi pitävän tekstikokonaisuuksista lähtevää kielioppia tai »merkityskielioppia». Pohdinnan arvoista toki on, miten ja millaisten yksiköiden varaan merkityskielioppi rakentuisi. Heikkisen näkemys jää kuitenkin tässä asiassa täsmentymättä.

Heikkinen lähestyy kirjassa useissa kohdin myös kielenhuollollisia kysymyksiä. Suhde kielenhuoltoon näyttäytyy kaksijakoisena: toisaalta Heikkinen ruotii kielenkäytön tapoja — esimerkiksi virkakielimäisyyksiä — ankaran kielenhuoltajan otteella, toisaalta hän puhuu »kiihkeistä kielikytistä» ja oikeakielisyyden vaalijoista jopa huvittuneeseen sävyyn (s. 28). Kiinnostavimmat huomionsa kielenhuollosta Heikkinen tekee kuitenkin pohtiessaan kielenhuoltoa yhteiskuntafilosofiselta kannalta. Tässä hän tukeutuu sosiologi Pierre Bourdieun näkökulmaan kielenhuollosta valtion (vallan) ja kontrollin välineenä. Kiinnostavuudestaan huolimatta Heikkisen pikainen analyysi siitä, että kielenhuoltajien ja -tutkijoiden puhe esimerkiksi omakielisyydestä on yhteiskunnallista valtapuhetta (s. 27) on epäuskottava. Riittäväällä abstraktiotasolla tietenkin kaikki sopimusjärjestelmät ovat sidoksissa yhteiskunnalliseen valtaan, mutta tätä ajatusmallia on hankala soveltaa esimerkiksi kielenhuoltokeskusteluun muutoin kuin periaatteellisella tasolla. Mikäli asiaa haluttaisiin tarkastella laajemminkin, saattaisi Michel Foucault'n (1966) analyysi kieliopista olla kiintoisa ja sopia syventämään Heikkisen esittämiä ajatuksia kieliopin ja kielenhuollon vallasta ja sopimuskäyttäytymisestä.

Kirjan parasta antia ovat muutamat osuvat huomiot ja kiintoisat ajatukset, joista osa olisi tosin voinut jäädä marinoitumaan pidempään. Havainnot eivät etene analyyttisen erittelyn asteelle, ja osa niistä on vain löyhästi yhteydessä relevanttiin ilmiöitä koskevaan tieteelliseen keskusteluun: tällaisia ovat esimerkiksi pohdinnat rasismista tai sukupuolesta. Tietenkin on muistettava, että Heikkinen ei tässä yhteydessä täysin pyrikään tieteelliseen perustelutapaan. Jäljelle jää tai tuotetuksi tulee lukijan ongelma: millaiseen keskusteluun kirja osallistuu, millaiselle lukijalle se on kiinnostava?

Joka tapauksessa kirja on helpolukuinen, ja Heikkinen on paikka paikoin onnistunut kirjoittamaan joitakin teoreettisia ajatuksia ja käsitteitä hyvin auki, myös kielentutkimukseen perehtymätöntä lukijaa silmällä pitäen. Mahdollisena kohdeyleisönä voisi ajatella äidinkielenopettajia: kirjassa on sellaisia mietelmiä, aiheita ja esimerkkejä, joita voisi hyvinkin käyttää opintojaksoissa, joissa kriittistä lukutaitoa harjoitellaan. ■

PEKKA PÄLLI

Sähköposti: pekka.palli@hse.fi

LÄHTEET

- FOUCAULT, MICHEL 1966: *Les mots et les choses*. Gallimard: Paris.
- HALLIDAY, M. A. K. 1994: *An introduction to functional grammar*. Second edition. London: Arnold.
- LEVINSON, STEPHEN 2003: *Space in language and cognition*. Oxford: Blackwell.
- SCOLLON, RON – SCOLLON, SUZIE WONG 2003: *Discourses in place: Language in the material world*. London: Routledge.

KEPEÄSTI KIELESTÄ

Pirkko Muikku-Werner (toim.) *Kielipoliisin käsikirja*. Helsinki: Tammi 2005. 200 s. ISBN 978-951-26-5282-2.

Pirkko Muikku-Werner (toim.) *Sillä tavalla!* Helsinki: Tammi 2006. 234 s. ISBN 978-951-26-5433-8.

Lari Kotilainen ja Annukka Varteva *Mummonsuomi laajakaistalla*. Helsinki: WSOY 2006. 153 s. ISBN 978-951-0-31983-3.

Viime vuosina on ilmestynyt ilahduttavan useita kielenkäyttöä yleistajuisesti käsitteleviä teoksia, joissa on luodattu puhekielen ja normitetun kielen suhdetta ja kielen muuttumista (esim. Hiidenmaa 2003) sekä kielenhuollon nykyisiä haasteita (Luukkonen 2006). Samaa aihepiiriä koskettelevat PIRKKO MUIKKU-WERNERIN toimittamat teokset *Kielipoliisin käsikirja* (2005) ja *Sillä tavalla!* (2006) sekä LARI KOTILAISEN ja ANNUKKA VARTEVAN *Mummonsuomi laajakaistalla* (2006). Nämä kolme taskukirjan kokoista kirjaa pyrkivät lähestymään muuttuvaa kieltä ja kielenkäyttöä nuorekkaasti, viihdyttävästi ja populaaristi. Niiden kohderyhmäksi lienee myös ajateltu tavalliset kielenkäyttäjät enemmän kuin kielen ammattilaiset.

KIELEN KIMPPUUN

Kielipoliisin käsikirja tarkastelee normitettua kieltä. Tavoitteeksi teoksessa ilmoitetaan »selvittää [kielen]ohjailun mielekkäisyys käytännön esimerkkien avulla» (s. 12). Tarkastelutapa teoksessa on pääosin normatiivinen, vaikka tyyli onkin humoristinen. Normittamisen kärkeä on pehmenetty yhtenäistämällä eri kirjoittajien artikkeleita poliisi- ja etsiväkielikuville, jotka näkyvät myös teoksen osien ja artikkelien otsikoinnissa.

Johdantojako (»Johtolankoja») tutustuttaa lukijan kirjan aihepiiriin ja taustoittaa sitä. MUIKKU-WERNERIN artikkeli »Rynnäköllä huonoa suomea vastaan» valottaa tiiviisti kirjakielen historiaa, erityisesti

▷